

СӘЛИМА
ҚАЛҚАБАЕВА

**КӨРКЕМ
ШЫҒАРМА
ПОЭТИКАСЫ**

ӘЛ-ФАРАБИ атындағы ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

Сәлима Қалқабаева

КӨРКЕМ ШЫҒАРМА ПОЭТИҚАСЫ

Монография

Алматы
«Қазақ университеті»
2019

ӘОЖ
КБЖ
К

Баспаға әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің
Ғылыми Кеңесі (№12 хаттама, 26.08.2019) және Редакциялық-баспа
кеңесінің (№1 хаттама, 26.08.2019) шешімімен ұсынылған

Пікір жазғандар:

филология ғылымдарының докторы, профессор **А. Темірболат**
филология ғылымдарының докторы, профессор **Г. Орда**

Қалқабаева С.

К Көркем шығарма поэтикасы: монография /
С.Ә. Қалқабаева. — Алматы: Қазақ университеті,
2019. — 234 б.
ISBN 978-601-04-4367-9

Қазақ әдебиетіндегі поэтикалық ізденістерді, көркемдік жүйені
саралауға бағытталған бұл еңбекте туындыгер — көркем шығарма
— стиль байланысы жайына арналған зерттеулер орын алады. Ав-
тор көркем шығарма құндылықтарын жасауда шығармашылық
тұлға болмысының маңыздылығына ден қояды. Қазақ ғалымдары-
ның әдебиет поэтикасы саласындағы жаңаша зерделеулері
қарастырылады. Көркем шығарма поэтикасын айқындауға үлгі
боларлық зерттеулер орын алған бұл еңбек әдебиетті зерттеу мен
оқыту салаларында аса маңызды.

ӘОЖ
КБЖ

© Қалқабаева С.Ә., 2019
© Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, 2019

ISBN 978-601-04-4367-9

КІРІСПЕ. (ПОЭТИКА ЖӘНЕ...

Бірінші бөлім. ТУЫНДЫ
Әзілхан Нұршайықов про-
Туындыгер мұраты және ж-
«Махаббат, қызық мол ж-
«Ақиқат пен аңыз» роман
Майдан жазбалары және
Әзілхан Нұршайықовтың
Әдебиеттегі адамгершілік

Екінші бөлім. КӨРКЕМ Т
ТҮЛҒА .....

Зейнолла Қабдоловтың ғы-
Қадыр Мырза Әли поэзия
«Тоғыз толғау» повесть-м-
Батырдың шығармашылы-
Мұхтар Әуезовтің «Абай ж-
шығармашылық тұлғалар.
Шығармашылық тұлғалар
Қазақ поэзиясындағы дәст-
Майлықожа өлең-толғаула

Үшінші бөлім. ПОЭТИКА САЛАСЫНДАҒЫ ЗЕРТТЕУЛЕР	175 ✓
Поэтика саласын зерделеген ғалым	175 ✓
Ғалым танымның көкжиегі	180 ✓
Болмысты герменевтикалық тұрғыдан тану	185 ✓
Т. Кәкішевтің әдебиет тарихы хақындағы зерттеулері	191 ✓
«Қазақ әдебиетінің бір бұтағы»	195 ✓
Халықпен ғұмырлас рухани мұраны зерделген ғалым	201 ✓
Жанртану жайындағы жаңа еңбек	205 ✓
Әдебиет пен топонимика байланысын зерттеген ғалым	210 ✓
Тәлімді ұстаз, білімді ғалым	217 ✓
Көңіліме шуақ қалдырған асыл бейне	221 ✓
Қос тұлғаның құрметі	227 ✓
К. Айдарбекованың «Әкеге құрмет», «Анаға тағзым» кітаптары туралы үзік ой	230 ✓
КОРЫТЫНДЫ	232 ✓

КІРІСПЕ

(ПОЭТИКА ЖАЙЫНДА ТҮСІНІК)

Поэтика (грекше *poietik tehne* – шығармашылық өнер) – көркем шығармадағы құндылықты бар болмысымен айқындар жүйе туралы әдебиеттанудың ең көне ғылым саласы.

Әдебиет поэтикасы өзінің шығу тегі жағынан сонау ежелгі замандарға кетеді. Ертеде «поэтика» термині сөз өнері туралы ілім деген ұғымды білдірді. Ең алғаш рет ол өзінің теориялық негізін Аристотельдің «Поэтика» еңбегінен алған. Ежелгі грек философының түсінігінде поэтика – «поэтикалық өнер жайлы, оның жекелеген түрлері жайлы, көркем шығарма жақсы болуы үшін фабула қалай құрылуы керектігі жайлы, қанша бөліктен тұруы керектігі жайлы ғылым». Осыған сай поэтика әмбебап сипатқа ие болды. Аристотель мен Платонның эстетикасынан бастау алған антикалық поэтика поэзиялық шығармаларды талдау бағытында дамыды.

Поэтиканың нақтылы қалыптасқан кезеңі – классицизм. Оны Горацийдің «Поэзия ғылымы» үрдісімен жазған Н. Буалонның «Поэтикалық өнер» (1674) атты еңбегінен көреміз. XIX ғ. дейін поэзиялық жанрды зерттеу поэтиканың негізгі объектісі болып келсе, ағартушы ғалымдар Г.С. Лессинг, Д. Дидро классицизммен күрес арқылы поэтикадағы ескі догматикалық ғылымға соққы берді. Дж. Вико мен И.Г. Герден – әдебиет, фольклор және тілдің даму заңдылықтарының бірлігі, даму эволюциясы, тарихи